

24.08.2020

Asia/6

§ 457

V 9.9.2020, Valtuutettu Kati Juvan aloite matkakorttien ja kaavakkeiden saattamisesta sukupuolineutraaleiksi

HEL 2020-001114 T 00 00 03

Esitys

Kaupunginhallitus esitti kaupunginvaltuustolle seuraavaa:

Kaupunginvaltuusto päättää katsoa valtuutettu Kati Juvan aloitteen loppuun käsittelyksi.

Esittelijä

kansliapäällikkö
Sami Sarvilinna

Lisätiedot

Olli Lahtinen, erityissuunnittelija, puhelin: 310 36055
olli.lahtinen(a)hel.fi

Liitteet

- 1 Vt Juvan aloite 29.01.2020
- 2 Lausunto 23.4.2020, Tasa-arvo toimikunta
- 3 Lausunto 3.3.2020, Helsingin seudun liikenne -kuntayhtymä

Muutoksenhaku

Muutoksenhakukielto, valmistelu tai täytäntöönpano

Esitysehdotus

Esitys on ehdotuksen mukainen.

Esittelijän perustelut

Valtuutettu Kati Juva ja 23 muuta valtuutettua esittävät aloitteessaan, että kaupunki ryhtyisi toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, ettei sukupuolta tarvitsisi kirjata matkakortteihin ja lisäksi, että kaikissa kaupungin käyttämissä kaavakkeissa ja kyselyissä annettaisiin vastaajalle mahdollisuus valita sukupuolineutraali vaihtoehto aina, kun se on juridisesti mahdollista.

Tasa-arvotoimikunnalta ja Helsingin seudun liikenne -kuntayhtymältä (HSL) pyydettiin aloitteen johdosta lausunnot, jotka ovat liitteinä 2 ja 3. Asiaa on lisäksi selvitetty kaupunginkanslian oikeuspalveluiden sekä tilasto- ja tutkimusyksikön kanssa.

Saatujen lausuntojen ja valmistelun kuluessa tehtyjen selvitysten perusteella aloitteessa esitetyt näkökohdat on otettu huomioon niin HSL:n lipuntarkastustoiminnassa kuin kaupungin toteuttamassa tilastotyössä ja kyselytutkimuksissa.

Henkilön yksilöivä, luotettava tunnistaminen sukupuolineutraalilla tavalla on väestötietojärjestelmän kehittämiseen liittyvänä kysymyksenä valtion ratkaistavana. Asiaa valmistelleen HETU-työryhmän raportti on luovutettu valtiovarainministeriölle 8.4.2020 (linkki oheismateriaalissa).

HETU-työryhmä esittää, että vuodesta 2027 alkaen Suomessa otettaiisiin käyttöön uudenmuotoinen henkilötunnus, josta ei enää kävisi ilmi henkilön ikä, syntymäaika, sukupuoli tai muuta henkilöön liittyvää tietoa. Uudenmuotoinen henkilötunnus korvaisi tällä hetkellä käytössä olevat nykymalliset henkilötunnukset siirtymäajan jälkeen.

Kaupungin lausunnossa valtiovarainministeriölle henkilötunnuksen uudistamista pohtineen työryhmän loppuraportista (pormestari 2.6.2020 67§) pidetään suunniteltua uudistusta hyödyllisenä. Se toteuttaa EU:n tietosuoja-asetuksen edellyttämää henkilötietojen minimointia. Tietyissä kaupungin palveluissa tarvitaan jatkossakin tieto henkilön iästä tai sukupuolesta, mutta se ei ehdotetun muutoksen jälkeen enää ilmenisi henkilötunnuksesta.

Saadut lausunnot ja selvitykset

Tasa-arvotoimikunta

Tasa-arvotoimikunta kannattaa kumpaakin aloitteessa esitettyä toimenpidettä. Matkakortissa sukupuolta osoittavan juridisen merkinnän esiintyminen voi aiheuttaa huolta ja turvattomuutta palvelutilanteissa niille kaupunkilaisille, joiden sukupuoli ei vastaa henkilötunnukseen merkittyä sukupuolta. Toimikunnan mukaan sukupuolitiedon poistaminen olisi varmempi ja pysyvämpi keino kuin sinänsä tärkeä lipuntarkastajien kouluttaminen.

Tasa-arvotoimikunta toteaa edelleen, että monissa kaupungin verkko- ja muissa kyselyissä vaihtoehtoja sukupuolen merkitsemiseen on edelleen vain kaksi. Sukupuolivaihtoehtoja lisäämällä saadaan tietoa eri sukupuolia olevien kaupunkilaisten kokemuksista ja palvelutarpeista. Kaikenlainen moninaisuus tulisi huomioida myös terveystilanteissa.

Helsingin seudun liikenne -kuntayhtymä (HSL)

HSL-kuntayhtymä toteaa lausunnossaan mm., että tarkastustilanteessa pyritään varmistamaan matkalipun voimassaolon lisäksi, että henkilökohtaista matkakorttia käyttää kortin oikea omistaja. Matkalipuntarkas-

tajat kohtaavat päivittäin useita tilanteita, joissa väärinkäytetään toisen henkilön henkilökohtaista matkakorttia.

Henkilökohtainen matkakortti sisältää tiedon omistajansa henkilötunnuksesta. Sukupuolitietoa ei ole kirjattuna matkakorteissa eikä matkakortin tausta-järjestelmässä. Matkakortin tarkastustilanteessa ensiarvio siitä, onko kortti omistajansa hallussa, tehdään tarkastuslaitteen henkilötunnuksesta päättelemän ikä- ja sukupuolietiedon perusteella. Tarkastusresurssien ollessa rajalliset nopean ja mahdollisimman kattavan ensiarvion tekeminen on tärkeää. Mikäli arvio iästä ja/tai sukupuolesta antaa viitettä mahdollisesta väärinkäytöstä, asiakasta pyydetään esittämään henkilöllisyystodistus. Mahdollisia väärinkäytöstilanteita ovat esimerkiksi tilanteet, joissa tuttavat tai useat eri perheenjäsenet (vanhempi – lapsi, vaimo – mies jne.) käyttävät sääntöjen vastaisesti samaa henkilökohtaista matkakorttia. Sukupuolten moninaisuuden kohtaaminen on tarkastustyössä päivittäistä ja osa matkalipuntarkastajan ammattitaitoa. Tarkastajia on koulutettu mm. Setan toimesta.

HSL ilmoittaa lisäksi selvittävänsä mahdollisuutta tuoda valokuva matkakortin yhteyteen, mikä auttaisi matkalipun omistajan nopeassa tunnistamisessa.

Kaupungin kyselyt ja kaavakkeet

Väestörekisterissä ei ole nykyisin mahdollisuutta kirjata sukupuoleksi muuta kuin mies tai nainen. Tästä johtuen käytännössä kaikissa väestötöä koskevissa virallisissa tilastoissa joudutaan toistaiseksi käyttämään perinteistä mies/nainen –luokittelua. Tutkimuksissa ”muun sukupuolisten” ryhmää sen sijaan on alettu huomioidaan enenevässä määrin.

Pääperiaatteena viranomaistoiminnassa on, että hyödynnetään ainoastaan ao. toiminnassa todella tarvittavia tietoja. Tämä tarkoittaa käytännössä, että esim. sukupuolitietoa (tai mitään muutakaan henkilötietoa) ei käytetä tai laiteta esille, jos sitä ei asianomaisessa toiminnassa todella tarvita. Kaikkien kerättävien henkilötietojen osalta tietojen tarve ja käyttö pitää olla perusteltua.

Virallinen tilastojärjestelmä nojaa sukupuoliluokittelussa vahvasti väestörekisteritietoon. Tämän muuttaminen edellyttäisi väestörekisteriä koskevan lainsäädännön muuttamista sekä tähän liittyen väestörekisteritietojen kirjaamiskäytäntöjen muuttamista.

Jos kaupunki tarjoaisi omissa tilastotoiminnoissaan mahdollisuuden myös kolmanteen sukupuolivaihtoehtoon, varmasti tulisi eteen myös käytännön tilanteita, joissa viranomaisten tiedot olisivat ristiriidassa keskenään – eli toisen tiedon mukaan henkilö olisi joko mies tai nainen ja toisen tiedon mukaan ”muu sukupuoli”.

24.08.2020

Asia/6

Kyselypohjaisissa tiedonkeruissa mies/nainen –luokittelusta on kuitenkin tarpeen mukaan mahdollista poiketa. Tätä on pohdittu ja myös kehitetty joissakin kyselyissä (esim. Helsingin turvallisuustutkimus ja Helsinki-barometri 2019), joten asiasta on myös alustavia kokemuksia.

Lainsäädännöllisiä näkökohtia

Euroopan Unionin tietosuoja-asetusta noudatetaan lähtökohtaisesti kaikessa toiminnassa, missä henkilötietoja käytetään.

Euroopan Unionin tietosuoja-asetuksen 5 artiklan 1 kohdan c alakohdan mukaan henkilötietojen on oltava asianmukaisia ja olennaisia ja rajoitettuja siihen, mikä on tarpeellista suhteessa niihin tarkoituksiin, joita varten niitä käsitellään ("tietojen minimointi"). Seuraavan alakohdan d mukaan henkilötietojen on oltava täsmällisiä ja tarvittaessa päivitettyjä; on toteutettava kaikki mahdolliset kohtuulliset toimenpiteet sen varmistamiseksi, että käsittelyn tarkoituksiin nähden epätarkat ja virheelliset henkilötiedot poistetaan tai oikaistaan viipymättä ("täsmällisyys");

Sukupuolitietoa ei henkilötietona tule kerätä tai käyttää viranomaistoiminnassa tietosuoja-asetuksen vastaisesti. Tietojen keräämisen tai käytön tulee täyttää tietojen minimointivaatimus. Kaupungin toimintayksiköt ovat tietosuoja-asetuksen tultua voimaan hioneet käytäntöjään tämän mukaisesti.

Toimivalta

Hallintosäännön 30 luvun 11 §:n 2 momentin mukaan kaupunginhallitus esittää kaupunginvaltuuston käsiteltäväksi aloitteen, jonka on allekirjoittanut vähintään 15 valtuutettua.

Kaupunginvaltuuston puheenjohtaja päätti 15.4.2020 § 3, että hallintosäännön 30 luvun 11 §:ssä tarkoitettujen valtuutetun aloitteet, joiden kaupunginvaltuustolle esittämisen määräaika on 1.4.-7.10.2020, tulee kaupunginhallituksen esittää kaupunginvaltuuston käsiteltäväksi viimeistään 7.10.2020. Hallintosäännön 30 luvun 20 §:n mukaan kaupunginvaltuuston puheenjohtaja voi erityisestä syystä myöntää kaupunginhallitukselle luvan 30 luvussa tarkoitettujen määräaikojen ylittämiseen.

Esittelijä

kansliapäällikkö
Sami Sarvilinna

Lisätiedot

Olli Lahtinen, erityissuunnittelija, puhelin: 310 36055
olli.lahtinen(a)hel.fi

Liitteet

24.08.2020

Asia/6

-
- 1 Vt Juvan aloite 29.01.2020
 - 2 Lausunto 23.4.2020, Tasa-arvo toimikunta
 - 3 Lausunto 3.3.2020, Helsingin seudun liikenne -kuntayhtymä

Oheismateriaali

- 1 HETU-uudistuksen loppuraportti

Muutoksenhaku

Muutoksenhakukielto, valmistelu tai täytäntöönpano

Postiosoite

PL 1
00099 HELSINGIN KAUPUNKI
kaupunginkanslia@hel.fi

Käyntiosoite

Pohjoisesplanadi 11-13
Helsinki 17
<http://www.hel.fi/kaupunginkanslia>

Puhelin

+358 9 310 1641

Faksi

+358 9 655 783

Y-tunnus

0201256-6

Tilinro

FI0680001200062637

Alv.nro

FI02012566